

APRÓKA ESZPONKÁK FRUMÓSZÁBÓL

Máthé Kriszta: *Apróka eszponka*

■ E könyv talányos címének mindkét szaváról értekezést lehetne írni. Olyasmiket is, amelyek jellemzőek arra a nyelvi világra, amelyben a magyar tanító Máthé Kriszta szövegei születtek. Az *eszponkáról* ő is leírja, hogy a gyermekek (és a helyiek) nyelvében a biztosítótű neve. A helyi román nyelvjárásból való a szó, tesszük hozzá mi, a románban *sponcă*, és általánosabban 'kapocs' a jelentése. A románok az oroszból vették át, mint sok más szlavizmust is ebben a nyelvi térségben. És ezt a szót kivételesen nem a moldvai magyarok kezdték el becézni (-ka szóvége volt már az oroszban is), noha erre ők is hajlamosak, de ők toldták hozzá a szókezdő e- hangot, hogy ne törjön bele a nyelvük a szókezdő *szp*-be, mint ahogy annak idején *Sztálint* is csak *Esztálinként* emlegették, az államot pedig *esztátnak* mondták. Az *apróka* pedig kicsinyítő képzős származékként nem kicsinyíti az amúgy is kicsi *aprót*, hanem becézi, az *eszponkával* társítva aztán a gyermekek nyelvhasználatában különösen bájos, kedveskedő megnevezése ennek a tárgynak. (Mennyivel kedvesebb, játékosabb, emberibb, mint a kereskedelemben is használt *gyerek biztosítótű* megnevezés, amely egyébként tükörfordítás a németből, akárcsak a román irodalmi *ac de siguranță*).

Frumósza jelentős települése a moldvai magyaroknak, az itteni katolikusok ősei a madéfalvi veszedelem székely menekültjei voltak. A nevét magyarították ugyan Szépfalura, mégis a Frumósza maradt meg általános használatban. A román (hivatalos) név, a Frumoasa, három más településnek is neve Romániában, jelentése a főnevesített 'szép' nőnemű

alakban. Ez szülte azt a helyi legendát, hogy egy történelmi személyiség, Ștefan cel Mare, szép lányáról kapta a nevét. A valóság kevésbé romantikus, de nem kevésbé szép: a falun átfolyó Tázló egyik mellékágának is ez a neve, és ez, azaz a (románban szintén nőnemű) *szép (víz)* lehetett a falu névadója.

És ami a szép víznél is fontosabb: szép lelkek, szép beszédek, szép álmok, csodaszép magyarórák teszik széppé ezt a világot. „*Szép lelkek vidékén vagyunk mi. Hála mindenkért, mit megadott a Máriecska!*” „– *Tizedik esztendeje ülünk Frumószába, immán az eszem es kezd így csángósan jární – nevetek. Ó is nevet. – Hogy hallik másképp? – Hogy es mondjam, lelkem, olyan mintha díszes ruhában öltözöttél vona s méges mezítlábast járnál. – Aranyból, aurból levő papucsok ezek, akkor es, ha szemvel nem látható. Keze szorítását érzem. Indulunk is utunkra. – Isten fizejse a szíp beszédjét! – köszönöm meg. – Ilyen a te beszéded es immán! – jön a válasz.*” „*Nagyon várom, hogy kilépjek [a boltból]. – Hogy szép legyen az álma! – mondja Anna, rám nézve. Nem értek semmit. Kilép a pult mögül. A fiamhoz hajol, megsimogatja a hátát, megpuszilja. – Hogy el ne vegyük az álmodat, legénke! – mondja, s pénzt tesz a felsőjébe, a szíve alá. – Beszúrjuk ide... – mondja közben. Nem tudom, mit kell tenni. Megköszönni? Elköszönés mellett döntök. [...] Zsombor pedig nyílt mosollyal nyugtázza, hogy imán akkor neki megmaradnak az álmai. Édesanyja mélységes hálával sétál vele haza, arra gondolva, hogy milyen kivételes, hogy részese lehet e letűnőben levő világnak.*”

A falu mai nyelvi világa, amelybe Máthé Kriszta belekerült, két nyelv legalább öt egymásba folyó változatából áll: a román köznyelvből és a helyi román nyelvjárásból, az archaikus magyar nyelvjárásból, valamint a székelyből (amelyet maga Kriszta is anyanyelvjárásaként használ) és a közmagyarból. A mindennapokban ezeknek nincsenek pontos határaik, itt nincs külső norma, a helybeliek tudják, kivel hogyan kell, hogyan illik beszélni. Emiatt értelmetlenné válik a nyelvtiszaság vagy a közös mérce alapján meghatározott nyelvhelyesség. Itt az emberi természetesség az uralkodó, az a természetesség, amelyben benne van a nyelvi hagyomány, az egyik nyelvből a másikba való átlépés állandó lehetősége, benne vannak az emberi érzelmek és kapcsolatok. A magyarórákkal mégis az a Máthé Kriszta által sem titkolt szándék, hogy a közösség eredeti nyelvét már-már elhagyó gyermekek újra birtokba vehessék a családjaikban még használt helyi nyelvmaradékot és a magyar közös változatát. Az anyanyelvüket.

Máthé Kriszta munkáját és szövegeit az teszi hitelessé, hogy a frumószaik életét nem misszióknak tekinti, hanem természetes emberi létnek. Azt érezteti az olvasóval, hogy ő mindig többet tanul a gyermekektől, az idősektől, a közösségtől, mint amennyivel ő gazdagíthatja őket. El is kell hinnünk neki, hiszen az igazi tanító, az igazi tanár mindig ezt érezheti, és be is vallhatja. Ez az ő életének a jutalma. Nincs retorika, nincsenek kánonok, az élet van, az emberi értékek vannak, a lélek befogadó és kiáramló rezdülései. A mondatról írta valahol Karácsony Sándor, hogy abban az alany a világra vonatkozik, az állítmány az életre. Ebben a frumószaik létben és az itteni nyelvi világban, a szövegekben és a mondatokban megvan a helyi változó világ lenyomata, és bennük van az élet sokféle fordulata, bennük vannak az emberi sorsok. És ezek mind a szerző saját életének részeivé válnak.

A Moldvában folyó nyelvészeti magyartanításnak nincsen olyan kidolgozott módszertana, mint az anyanyelv-pedagógiának vagy a magyar mint idegen nyelv oktatásának. Ha valaki képes követni Máthé Krisztát, az ő gyakorlatából, az ő módszereiből mégis tanulni lehet. Ilyen „módszertani” tanulságokat maga is megfogalmaz. Első megfutamodása után születik meg a „stratégia”: *„Hétfő reggel szep csendben s halkan visszabuszoszok [Sepsiszentgyörgyről Frumószába]. Kigondolt tervem két-pilléresre sikeredik: egy gyereknek is tartok órát, de olyan magyarórát, ami példaértékű. Érdekes, érthető, kedves, értékes, hiányolhatatlan magyarórát tartani rendszeresen, ez lett a tervem. Rendszeresen és kitaróan. S ezzel a lendülettel bemegyek az iskolába, s hétfő délután megtartottam a legelső valódi tanórát, nem az órarend szerinti gyerekekkel, de mindenkit, akit kapok az iskolában lézengeni és tud magyarul, vagy akar tudni, beszélgetek egy szabad terembe. Megrohamozunk egy termet. Így lett megtartva az első csodaszép magyaróra Frumószaik a helyi román tanulóiskolában.”*

„Az egészen kicsikkel is foglalkozni kéne, hát tartunk magyarórát az óvodásoknak is. [...] A kicsi gyerekek még gátlások nélkül beszélnek magyarul, játékból, kiejtésükkkel nem foglalkozva, bátran és ügyesen. A velük való rendszeres foglalkozás és a játék is kimondhatatlanul fontos, valódi megalapozása ez a jövőbeli nyelvtanulásuknak.”

„Nagyon fontosnak tartom, hogy kötetlen magyar nyelvű beszélgetésre is rávegyem a csángó tanítványaimat. Gyakorlatban ezek a beszélgetős órák nehezek, mert egyenként hallgatom meg őket, figyelem, hogy mennyit bővült a szókincsük, mennyire formálódnak könnyedén a szavaik.”

„Olvassunk hangosan magyarul az osztály elé állva! ... Mivel motiváljam a csángó gyerekeimet, hogy bátran, hangosan, érthetően és ami a

legfontosabb jó szívvel olvassanak hangosan magyarul? Ne feladatként, és ne csak a jó tanulók, hanem mindenki. S maradjon is szép élmény, amire építkezhetünk. Addig, addig gyakoroljuk együtt, míg kimondódnak a jó hangok, leíródnak a megfelelő betűk. És máris sokkal könnyebb...”

És van, amit minden pedagógus irigyelhet és meg is szívlelhet Máthé Kriszta tanári munkájából: „– *Tonár néni, tudja Kend, miért szeretünk mi annyira itt lenni a magyarórán? Kérdőn nézek rá, érzem, hogy szép szavak következnek. – Mert olyan itt, mint amikor kicsik voltunk. – Ez pontosan mit is jelent? – kérdem. – Bármit es csiálunk, nem kell csiáljuk, csak szeressük csiálni – mondja. Szeretetteljes elégedettségérzet költözik a szívembe...*”

Máthé Kriszta „eszponkáit”, moldvai életét sokan ismerhetik, a világhálón látható, hogy szép számban vannak barátai, hívei és támogatói is. Talán leginkább azért, mert van végre valaki, aki ugyan kívülről érkezett a moldvai magyarok körébe, de számára egy évtized elég volt arra, hogy megtalálja itteni életének értelmét, az emberi szépet és jót, azokat az értékeket, amelyeket ez a közösség őriz, leginkább az öregek és a gyermekek. Otthonává vált Frumósza.

A moldvai magyarokhoz, a *csángókhoz* az elmúlt évtizedekben kétségtelenül közelebb kerültünk. Már rég nem a távoli egzotikumot jelentik, akikhez expedíciókat kell szervezni. De még a jó szándékú közele-

dést is legjobb esetben a sajnálat és a féltés jellemzi, sötét színekben látjuk és láttatjuk őket, *csángóként* távolinak, *magyarként* közelinek. Múzeumokba mentjük tárgyi értékeiket, színpadokon mutathatják be csodálatos zenei kultúrájukat, táncaikat, viseletüket. És közben nem figyelünk a divat, a konjunktúra veszélyeire. Erre is megszívlelendő kérése van Máthé Krisztinának: „*Csak ne legyen senki eszköze a viselet! Ne kérjük, hogy folyton viseletbe öltözködjének, de kérjük a valódi ünnepeken. Az értékének megmaradásáért. A saját értékünk megmaradásáért is. Mert nem zöldfüben történő gyerekek játéka ez, hanem komoly felnőttek döntése.*”

Máthé Kriszta belső látásának és empátiájának lényege a megértés: az emberek, a közösség, a hagyomány és a mostani helyzet megértése és elfogadása. A bánaté, a szomorúságé és a tragédiáké is. Szövegeiben nincs harc és küzdelem, a munka és az élet van. Az embert és az emberek mindennapi lelki életét látja, nem az egyházakat és egyháziakat, még kevésbé az acsarkodó politikusokat, és képes megszelídíteni, maga mellé állítani az oktatás hivatalos vezetőit is. Úgy aggódik a gyermekekért, ahogy mindnyájan aggódunk gyermekeink jövőjéért. De teszi is értük, amit megtehet.

Van varázsa a moldvai magyar világnak, és vannak csodák. Ezek legyenek meg az *eszponkáiban*.

Péntek János